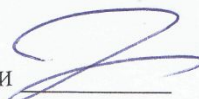

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет економічний
Кафедра інформаційних систем у менеджменті

Затверджено

На засіданні кафедри
інформаційних систем у
менеджменті
економічного факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка
(протокол № 9 від 15.01.2020 р.)

Завідувач кафедри
проф. Приймк В.І.

Силабус з навчальної дисципліни
«ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ПІДТРИМКИ РІШЕНЬ В
МЕНЕДЖМЕНТІ»,
що викладається в межах освітньо-наукової програми
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти для здобувачів
з галузі знань **07** Управління та адміністрування
за спеціальністю **073** Менеджмент

Львів 2020 р.

**Силабус курсу “Інтелектуалізація підтримки рішень в менеджменті”
2019/20 навчального року**

Назва курсу	Інтелектуалізація підтримки рішень в менеджменті
Адреса викладання курсу	Львів, пр. Свободи 18, 79000
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Економічний факультет, кафедра інформаційних систем у менеджменті
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	07 «Управління і адміністрування», 073 «Менеджмент»
Викладачі курсу	Приймак Василь Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційних систем у менеджменті
Контактна інформація викладачів	ryimak_vasyl@ukr.net, кафедра інформаційних систем у менеджменті, кімната 100, пр. Свободи 18
Консультації по курсу відбуваються	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Відповіді на питання через електронну пошту викладача.
Сторінка курсу	
Інформація про курс	Курс розроблено таким чином, щоб надати аспірантам необхідні знання, обов'язкові для того, щоб отримати навички застосування штучного інтелекту для покращення ефективності прийняття рішень в управлінні організацією. Тому у курсі представлено як методологічні аспекти інтелектуалізації прийняття рішень, так і основи інтелектуального аналізу даних, теорії нечіткої логіки, штучних нейронних мереж, генетичних алгоритмів та елементи проектування систем підтримки прийняття рішень в умовах ризику та невизначеності. Акцент зроблено на тих технологіях інтелектуального аналізу даних, які притаманні сучасній практиці дослідження проблем менеджменту організацій.
Коротка анотація курсу	Дисципліна “Інтелектуалізація підтримки рішень в менеджменті” є дисципліною вільного вибору студента з спеціальності 073 «Менеджмент» для освітньої програми <u>xxxxxxx</u> , яка викладається в 4 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Мета та цілі курсу	Метою вивчення вибіркової дисципліни “Інтелектуалізація підтримки рішень в менеджменті” є ознайомлення аспірантів з проблематикою штучного інтелекту у контексті використання його методів та інструментів для дослідження науково-практичних проблем інтелектуального аналізу даних для підтримки прийняття рішень в управлінні організацією, формування комплексу знань і навичок використання сучасних інтелектуальних інформаційних технологій для підтримки рішень в управлінні діяльністю організаційних структур в умовах мінливого ринкового середовища. Цілями навчальної дисципліни є формування в аспірантів комплексу знань і навичок з <ul style="list-style-type: none"> • сучасних методологій інтелектуалізації прийняття рішень в організаціях; • застосування технології Data Mining для інтелектуального аналізу даних для підтримки прийняття рішень в управлінні організацією;

	<ul style="list-style-type: none"> • використання теорії нечіткої логіки для вирішення проблем ефективного управління діяльністю організаційних структур; • основ проектування інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень для вирішення проблем управління соціально-економічними процесами.
<p>Література для вивчення дисципліни</p>	<p>Основна література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зайченко Ю.В. Основи проектування інтелектуальних систем. Навчальний посібник. К: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 352 с. 2. Волошин О.Ф., Машенко С.О. Теорія прийняття рішень: Навчальний посібник. - К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2006. 3. Белз О. Основи економічних експертних систем: навч. посіб.; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 238 с. 4. Кричевский М.Л. Интеллектуальный анализ данных в менеджменте: Учебн. пособие / СПбГУАП. СПб, 2005. – 208 с. 5. Барсегян, А. А. Анализ данных и процессов: учеб. пособие / А. А. Барсегян, М. С. Куприянов, И. И. Холод, М. Д. Тесс, С. И. Елизаров. — 3-е изд., перераб. и доп. — СПб.: БХВ-Петербург, 2009. — 512 с. 6. Чубукова И. А. Data Mining: учебное пособие /И.А. Чубукова.- 2-е изд., испр. — М.: Интернет-Университет Информационных Технологий; БИНОМ. Лаборатория знаний, 2008. — 382 с. 7. Шумейко А. А. Интеллектуальный анализ данных (Введение в Data Mining) : учеб. пособ. / А. А. Шумейко, С. Л. Сотник. – Днепропетровск: Белая Е. А., - 2012. – 212 с. 8. Джексон П. Введение в экспертные системы. М.: Издательский дом «Вильямс», 2001 г. – 393 с. 9. Степанова М.Д. Прикладные интеллектуальные системы и системы принятия решений. Конспект лекций: Учеб. пособие / М.Д. Степанова, С.А. Самодумкин; Под науч. ред. В.В. Голенкова. – Мн.: БГУИР, 2007. – 119 с. <p>Додаткова література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Приймак В. І. Математичні методи економічного аналізу / В. І. Приймак – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 296 с. 2. Довбиш А.С. Основи проектування інтелектуальних систем: навчальний посібник/А.С. Довбиш.– Суми: Вид-во СумДУ, 2009.– 171 с. 3. Половцев О. В. Методичні підходи до проектування та побудови систем підтримки прийняття рішень в державному управлінні Електронний ресурс http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/1/05.pdf 4. Остроух А.В. О79 Интеллектуальные системы / А.В. Остроух. – Красноярск: Научно-инновационный центр, 2015. – 110 с. 5. Наказ Міністерства освіти і науки України від «01» червня 2017 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 № 1648) “МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо розроблення стандартів вищої освіти”. – [Електронний ресурс]. – Доступ: recomendatsii-1648.pdf 6. Рачкевич Ю.М. Методичні рекомендації щодо опису освітньої програми в контексті нових стандартів вищої освіти. – [Електронний ресурс]. – Доступ: Rashkevych_Kyiv-24 03 2017.pdf 7. Субботін С. О. Подання й обробка знань у системах штучного інтелекту та підтримки прийняття рішень : навчальний посібник / С. О.

	<p>Субботін. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2008. – 341 с.</p> <p>8. Олійник А. О. Інтелектуальний аналіз даних: навчальний посібник / А. О. Олійник, С. О. Субботін, О.О. Олійник. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2012. – 271 с.</p> <p>9. Рідкокаша А.А., Голдер К.К. Основи систем штучного інтелекту. Навчальний посібник. – Черкаси: "ВІДЛІУННЯ-ПЛЮС", 2002. – 240 с.</p> <p>10. Рутковская Д., Пилиньский М., Рутковский Л. Нейронные сети, генетические алгоритмы и нечеткие системы: Пер с польск. – М.: Горячая линия - Телеком, 2004. – 452 с.</p> <p>11. Ситник В.Ф. Системи підтримки прийняття рішень: Навч. Посіб. – К.: КНЕУ. 2004. – 614 с.</p> <p>12. Сявавко М.С. Інтелектуалізовано інформаційна система «Нечіткий експерт». Львів: Вид. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 320 с.</p> <p>13. Сявавко М.С., Рибицька О. Моделювання за умов невизначеності. Львів: Українські технології, 2000. – 3119 с.</p> <p>14. Тоценко В.Г. Експертні системи діагностики і підтримки рішень. К.: Наук. думка. 2004. - 126 с.</p> <p>15. Шаров С.В. Інтелектуальні інформаційні системи: навч. посіб. / С.В. Шаров, Д.В. Лубко, В.В. Осадчий. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 144 с.</p>
Тривалість курсу	___90___ год.
Обсяг курсу	48 годин аудиторних занять. З них __32__ годин лекцій, __16__ годин практичних занять та <u>42</u> годин самостійної роботи
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу аспірант буде :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Знати - як відтворювати сучасні методи штучного інтелекту (Знання / Knowledge); - інтерпретацію сучасних методів штучного інтелекту в менеджменті і економіці (Розуміння / Understanding); - класифікацію комп'ютерних систем підтримки рішень в організації (Розуміння / Understanding); - процедури ініціювання розроблення проектів впровадження експертних систем в організаціях; - нові технології управління знаннями в організаціях (Навики навчання / Learning skills); - Вміти - застосовувати сучасні методи і теорії штучного інтелекту для формалізації проблемних ситуацій в управлінні діяльністю організацій (Застосування / Applying); - вибирати і застосовувати комп'ютерні системи інтелектуалізації прийняття рішень в організації (Застосування / Applying); - організувати впровадження технологій штучного інтелекту в організаціях з метою удосконалення її менеджменту та покращення конкурентоздатності у мінливому ринковому середовищі (Застосування / Applying); - структурувати (розділяти на складові) проблемні ситуації в управлінні діяльністю організацій з використанням технологій штучного інтелекту (Аналіз / Analysing); - оцінювати комп'ютерні системи інтелектуалізації прийняття рішень в організаціях (Аналіз / Analysing); - оцінювати методи і теорії штучного інтелекту у контексті завдань управління організацією (Аналіз / Analysing);

	<ul style="list-style-type: none"> - створювати формалізовані знання про проблемні ситуації діяльності організацій у формі баз знань за допомогою експертних систем (Синтез / Creating); - розробляти моделі процесів діяльності організацій на підставі теорій штучного інтелекту (Синтез / Creating); - здійснювати евристичне моделювання діяльності організацій за допомогою методів штучного інтелекту (Оцінювання / Evaluation); - обговорювати проблеми теорії і практики штучного інтелекту у сфері менеджменту організацій (Комунікативні навички / Communication skills); - використовувати сучасні форми взаємодії наукових і освітніх установ з громадськістю, підприємствами у процесі впровадження інноваційних ідей (Комунікативні навички / Communication skills); - визначати та прогнозувати соціально-економічні наслідки впровадження технологій штучного інтелекту в організаціях.
Ключові слова	Менеджмент, штучний інтелект, експертна інформація, інтелектуальний аналіз даних, інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень, нечітка логіка, нейронні мережі, експертні системи
Формат курсу	Очний
	Проведення лекцій, практичних занять та консультації для кращого розуміння тем
Теми	Схема курсу наведена у Додатку 1.
Підсумковий контроль, форма	іспит в кінці семестру комбінований (письмовий тест)
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з таких дисциплін як “Менеджмент”, “Мікро- і макроекономіка”, “Вища математика”, “Інформатика”, достатніх для сприйняття категоріального апарату менеджменту, інформаційних технологій, комп’ютерних наук, економічної теорії, розуміння джерел із рекомендованого списку літератури та наукових публікацій з проблематики штучного інтелекту
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентації тем курсу, лекції, аналіз модельних (типових) ситуацій на практичних заняттях, проектно-орієнтоване навчання (виконання індивідуальних практичних робіт з використанням комп’ютерних програм інтелектуалізації підтримки рішень з оформленням письмових звітів), дискусії.
Необхідне обладнання	Для отримання практичних навичок автоматизації формування поля знань організації, крім загальнонавчаних програм і операційних систем, необхідно використати сучасні засоби інтелектуального аналізу даних, штучних нейронних мереж і експертних систем. Передбачається використання безплатних програмних продуктів зазначених класів або Інтернет-сервісів.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням: <ul style="list-style-type: none"> • практичні заняття (освоєння модельних прикладів) та індивідуальні роботи : 30% семестрової оцінки; максимальна кількість балів_30; • контрольні заміри (2-а модулі): 20% семестрової оцінки; максимальна кількість балів_20; • іспит: 50% семестрової оцінки. Максимальна кількість балів_50. Підсумкова максимальна кількість балів_100.
Питання до екзамену.	Структурно екзаменаційний білет включає 2-і складові (разом 50 балів): <ul style="list-style-type: none"> • теоретичну частину з 2-а питаннями з вільно конструйованими письмовими відповідями (сумарно 20 балів); • тести з вибором із списку заданих варіантів відповідей (сумарно 30 балів).

	<p>Зразки теоретичних питань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні етапи процесу прийняття рішень. 2. Методи опрацювання експертної інформації. 3. Вибір Парето-оптимальних рішень. 4. Прийняття рішень на основі значень очікуваної корисності. 5. Постановка задачі кластеризації. 6. Міри близькості в задачах кластеризації, які ґрунтуються на відстані. 7. Види нейронних мереж. 8. Операції над нечіткими множинами. 9. Нечіткі і лінгвістичні змінні. 10. Сутність еволюційних обчислень. 11. Генетичні оператори. 12. Класифікація експертних систем. 13. Фреймові моделі подання знань в експертних системах. 14. Загальна характеристика інструментальних засобів розроблення експертних систем. <p>Зразки тестів:</p> <p>Кожне тестове питання має чотири варіанти відповіді, одна з яких правильна. Приклади питань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які з вказаних задач моделювання функцій людського інтелекту можна вирішити засобами штучного інтелекту? 2. Скільки основних етапів, або фаз процесу прийняття рішень виділяють у загальному випадку? 3. Метод аналізу ієрархій складається з таких етапів. 4. Постановка задачі, яку розв'язують методом аналізу ієрархій полягає у наступному. 5. Які властивості мають знання, що вилучені з даних у процесі їх інтелектуального аналізу. 6. Скільки етапів інтелектуального аналізу даних розрізняють? 7. В задачах кластеризації використовують такі міри відстані між досліджуваними об'єктами. 8. Скільки кроків потрібно виконати в процесі аналізу текстових документів? 9. До градієнтних методів навчання нейронної мережі відносять. 10. Лінгвістична змінна це. 11. До основних видів генетичних операторів відносять. 12. Інтелектуальна система підтримки прийняття рішень включає в себе такі модулі.
<p>Опитування</p>	<p>Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.</p>

Схема курсу “Інтелектуалізація підтримки рішень в менеджменті”

Тижні, Семестр	Лекційний курс			Практичні (семінарські) заняття			Лабораторні роботи			К-ть годин СР	Видачі прийняття домашніх завдань	Контроль поточної успішності
	Номер, назва і зміст теми	К-ть годин	ТЗП	Номер, назва і зміст теми	К-ть годин	ТЗП	Номер, назва і зміст теми	К-ть годин	ТЗП			
Змістовий модуль 1. Методологічні аспекти інтелектуалізації прийняття рішень												
1	Тема 1. Концепція навчальної дисципліни (об’єкт, предмет і задачі дисципліни; концепція навчального курсу; загальна характеристика програми дисципліни; огляд навчальної літератури) Тема 2: Процес прийняття рішень (поняття рішення, прийняття рішення, основні ознаки, атрибути і етапи прийняття рішення, класифікація видів рішень, обмеження процесу прийняття рішення).	1 1	Мультим. пр.							1 2		
2	Тема 3: Системи підтримки прийняття рішень та їх інтелектуалізація (покоління автоматизованих систем, системи підтримки прийняття рішень (СППР) і їх класифікація, основні характеристики сучасних інтелектуальних СППР (ІСППР)).	2	Мультим. пр.	Тема 2. Процес прийняття рішень. Тема 3. Системи підтримки прийняття рішень та їх інтелектуалізація.	1 1	Модельні приклади				2		
3	Тема 4: Експертні процедури прийняття рішень (загальні проблеми експертного оцінювання та види експертиз, шкали вимірювання, методи експертного оцінювання, методи опрацювання експертної інформації).	2	Мультим. пр.							2		
4	Тема 5. Прийняття рішень в умовах визначеності (багатокритерійна задача оптимізації та поняття ефективної альтернативи, загальна проблема пошуку компромісних рішень, методи розв’язування багатокритерійних задач оптимізації).	2	Мультим. пр.	Тема 4. Експертні процедури прийняття рішень	2	Модельні приклади				3	Видачі завдань для ІНД №1	

5	Тема 6. Прийняття рішень в умовах невизначеності (теорія очікуваної корисності, прийняття рішень на основі очікуваної корисності, багатокритерійна теорія очікуваної корисності, Баєсовські процедури прийняття рішень при перевірці простої гіпотези і в задачі класифікації, критерії прийняття рішень в умовах ризику та невизначеності).	2	Мультим. пр.						3		
Змістовий модуль 2. Технології Data Mining в менеджменті											
6	Тема 7. Інтелектуальний аналіз даних (поняття і задачі інтелектуального аналізу даних, моделі Data Mining, процес виявлення знань, етапи інтелектуального аналізу даних, підготовка первинних даних).	2	Мультим. пр.	Тема 5. Прийняття рішень в умовах визначеності Тема 6. Прийняття рішень в умовах невизначеності.	1 1	Модельні приклади			2		Тестування знань з модуля 1
7	Тема 8. Класифікація і регресія (постановка задачі, представлення результатів, методи побудови правил класифікації, дерев розв'язків і математичних функцій, пошук асоціативних правил, кластеризація).	2	Мультим. пр.					2			
8	Тема 9. Візуальний аналіз даних (методи візуального аналізу даних, характеристика засобів і методів візуалізації даних). Тема 10. Аналіз текстової інформації (задачі аналізу текстів, вилучення ключових понять з тексту, класифікація текстових документів).	1 1	Мультим. пр.	Тема 7. Інтелектуальний аналіз даних. Тема 8. Класифікація і регресія. Пошук асоціативних правил.	1 1	Модельні приклади.		2 1	Видача завдань для ІНД №2	Захист ІНД №1	
9	Тема 10. Аналіз текстової інформації (методи кластеризації текстових документів, задача анування текстів, засоби аналізу текстової інформації). Тема 11. Стандарти Data Mining. (суть стандартів Data Mining, основні стандарти Data Mining та відношення між ними).	1 1	Мультим. пр.					1 2			
10	Тема 12. Засоби аналізу процесів (автоматизація виконання бізнес-процесів, технологія Process Mining, аналіз протоколів, методи Process Mining).	2	Мультим. пр.	Тема 9. Візуальний аналіз даних Тема 10. Аналіз текстової інформації.	1 1	Модельні приклади			3		

Змістовий модуль 3. Нечітка логіка в менеджменті

11	Тема 13. Штучні нейронні мережі (поняття штучної нейронної мережі, парадигма і алгоритми навчання, прості одношарові і багатошарові нейронні мережі, етапи вирішення завдань за допомогою нейронних мереж, нейронні мережі в менеджменті).	2	Мультим. пр.						3		Тестування знань з модуля 2
12	Тема 14. Теорія нечітких множин (поняття нечіткої множини, операції над нечіткими множинами, нечіткі і лінгвістичні змінні, нечіткі алгоритми і виведення, програмні пакети нечіткої логіки).	2	Мультим. пр.	Тема 12. Засоби аналізу процесів. Тема 13. Штучні нейронні мережі.	1 1	Модельні приклади			4		
13	Тема 15. Генетичні алгоритми (сутність еволюційних обчислень, основні поняття генетичних алгоритмів, кодування в генетичних алгоритмах, генетичні оператори, приклади використання генетичних алгоритмів в задачах менеджменту).	2	Мультим. пр.						2		

Змістовий модуль 4. Основи проектування інтелектуальних СППР

14	Тема 16. Прикладні інтелектуальні СППР (структура і основні компоненти прикладних інтелектуальних систем, узагальнена структура експертної системи, класифікація прикладних інтелектуальних систем, приклади прикладних інтелектуальних систем, етапи розроблення економічної експертної системи).	2	Мультим. пр.	Тема 14. Теорія нечітких множин. Тема 15. Генетичні алгоритми	1 1	Модельні приклади			2		Тестування знань з модуля 3
15	Тема 17. Моделі подання знань в інтелектуальних СППР (продукційні моделі, семантичні мережі, фрейми, формальні логічні моделі, процедурні моделі, прецеденти як реалізація бази знань у сфері менеджменту, дорадчі системи).	2	Мультим. пр.						3		Захист ІНД №2
16	Тема 18. Інструментальні засоби розроблення експертних систем (Загальна характеристика інструментальних засобів для побудови експертних систем, оболонки експертних систем, мови програмування високого рівня, особливості використання інструментальних засобів).	2	Мультим. пр.	Тема 16. Прикладні ІСППР. Тема 17. Моделі подання знань в ІСППР.	1 1	Модельні приклади			2		Тестування знань з модуля 4